

Nr 3

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande verkskyddets finansiering.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 295 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* samt nr 729 i andra kammaren av herrar *Wahrendorff* och *Magnusson* i Nennesholm.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan om verkskyddets finansiering i enlighet med vad i motionen anförts».

Beträffande de skäl motionärerna anför till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II:729.

Gällande bestämmelser

Civilförsvaret — som har till uppgift att utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar krigsmakten — anordnas dels som allmänt civilförsvaret, dels i den mån det finnes erforderligt med hänsyn till bebyggelsens beskaffenhet eller eljest som *verkskydd* för särskilda anläggningar och byggnader.

Närmare bestämmelser om verkskydd återfinnes i 7 kap. *civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74)*. Enligt 47 § är ägare av anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd skall vara organiserat, skyldig att planlägga verkskyddet, att anskaffa, förvara och underhålla materiel m. m., som erfordras för verkskyddets verksamhet, att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral och andra uppehållsplatser för verkskyddspersonalen, att bestrida kostnader för utbildning av verkskyddspersonalen, att på anmodan tillhandahålla vissa anläggningen rörande handlingar samt att i övrigt vidtaga de särskilda anordningar och åtgärder, som är erforderliga för verkskyddets verksamhet. Om anläggningen eller byggnaden i sin helhet är upplåten till någon med nyttjanderätt, skall enligt 48 § nämnda lag vad som stadgas om ägare i stället gälla nyttjanderättshavaren såvida inte länsstyrelsen för visst fall förordnar annorlunda. Då nyttjanderätten avser kortare tid än två år, åligger det dock nyttjanderättshavaren allenast att planlägga verkskyddet, bestrida kostnad för utbildning av dess personal,

tillhandahålla upplysningar och handlingar samt vårda verkskyddets materiel.

Enligt 19 § 1 mom. *civilförsvarskungörelsen den 27 maj 1960 (nr 377)* skall verkskydd organiseras vid anläggning eller byggnad, inom vilken i fredstid i regel minst 100 personer är sysselsatta, om länsstyrelsen finner verkskydd erforderligt och anläggningen eller byggnaden är belägen inom område eller å plats, där skyldighet att anordna enskilda skyddsrum föreligger. Inom område, där allmänna skyddsrum skall anordnas, skall vidare enligt länsstyrelsens bestämmande verkskydd organiseras vid anläggning eller byggnad av nämnd omfattning därest anläggningen eller byggnaden är av väsentlig betydelse för försvaret, folkförsörjningen eller sjukvården, så ock eljest om verkskydd finnes påkallat med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet eller belägenhet. Länsstyrelsen kan förordna, att verkskydd skall organiseras gemensamt för två eller flera anläggningar, som är belägna i omedelbar anslutning till varandra, om det sammanlagda antalet i fredstid vid anläggningarna sysselsatta personer i regel uppgår till minst 100.

I 22 § nyssnämnda kungörelse föreskrives att den organisationsplan, som upprättas av länsstyrelsen och i vilken civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförvarsområde anges, skall innehålla uppgift om bl. a. de områden och platser, inom vilka verkskydd skall finnas. Därjämte skall anges de anläggningar och byggnader, som enligt särskilda beslut skall vara försedda med verkskydd.

Civilförvarsstyrelsen meddelar anvisningar för länsstyrelsernas uttagning av de anläggningar och byggnader, vid vilka verkskydd skall anordnas, samt för verkskyddens organisation. Närmare föreskrifter om verkskyddens verksamhet meddelas också av civilförvarsstyrelsen.

Det kan nämnas, att det även åligger anläggnings eller byggnads ägare att inrätta, utrusta och underhålla enskilda skyddsrum (53 § civilförvarslagen) och att vidtaga erforderliga anordningar för alarmering av dem som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden samt för mörkläggnings anläggningen eller byggnaden (57 § samma lag).

Historik

Enligt 1937 års luftskyddslag var ägare eller innehavare av egendom pliktig åtgärda åtgärder beträffande egendomen, som länsstyrelsen fann erforderlig för beredande av luftskydd, såvida åtgärden för honom medförde allenast ringa kostnad eller olägenhet. Vidare stadgades, att Konungen ägde ålägga ägare eller innehavare av viss anläggning att med avseende å driften vid anläggningen vidtaga sådan åtgärdd, som icke utan äventyrande av luftskyddet kunde anstå och icke för ägaren eller innehavaren medförde oskäligen kost-

nad. Vidare förelåg skyldighet att anskaffa och underhålla sådana brandredskap, som länsstyrelsen prövade erforderliga för egendomens behov.

Utförliga regler om verkskydd intogs i den före nuvarande civilförsvarslag gällande 1944 års civilförsvarslag. Under förarbetena till denna lag hade sakkunniga uttalat, att det borde ankomma på ägare eller, i vissa fall, innehavare av anläggning eller byggnad att sörja för de ekonomiska och materiella betingelserna för upprätthållande av verkskydd, som skulle finnas för anläggningen eller byggnaden, ävensom för anordningar och åtgärder i övrigt som främst hade avseende på skyddet av anläggningen samt därvarande personer och egendom. I *proposition nr 268 år 1944* framhöll *föredragande departementschefen*, att civilförsvarets effektivitet ofta var helt beroende av att vid de särskilda skyddsobjekten, främst anläggningar och byggnader av olika slag, särskilda åtgärder var vidtagna för skyddet av därvarande personer och egendom. De för de särskilda skyddsobjekten organiserade industriluftskydden hade kommit att spela en allt viktigare roll för luftskyddets samlade effektivitet. Det syntes naturligt att som princip knyta skyldigheten att svara för åtgärderna till ägarna av respektive anläggningar och byggnader. Departementschefen fann därför, att den av de sakkunniga föreslagna principen, att ägare av anläggningar och byggnader skulle vara skyldiga att svara för uppehållet av verkskydd, borde vara vägledande vid bestämmandet i särskilda fall av ansvaret för olika åtgärders vidtagande.

I *proposition nr 114 år 1959*, i vilken riktlinjerna för civilförsvarets organisation och verksamhet uppdrogs, uttalade *föredragande departementschefen* beträffande kostnaderna för verkskyddet, att dessa liksom ditintills borde åvila ägaren eller innehavaren av den anläggning, till vars skydd verkskyddet är anordnat. Han förutsatte emellertid, att bl. a. den samtidigt föreslagna begränsningen av skyldigheten att uppehålla verkskydd till anläggningar med minst 100 anställda skulle innebära väsentliga lättnader för företagarna.

I *proposition nr 5 år 1960* förelades riksdagen förslag till nu gällande civilförsvarslag. Reglerna om verkskydd föreslogs i propositionen skola överföras i stort sett oförändrade till den nya lagen.

Riksdagen biföll propositionen, såvitt nu är i fråga.

Motioner med samma yrkande som nu förevarande väcktes även vid 1963 års riksdag. I anledning av motionerna uttalade *andra lagutskottet* i sitt *utlåtande nr 46 år 1963* bl. a.

Även om civilförsvaret i princip får anses vara en statlig angelägenhet, har från statsmakternas sida vid flera tillfällen uttalats, att de enskilda medborgarnas och kommunernas medverkan är nödvändig. Därvid har det på grund av det nära sambandet mellan verkskyddets syfte och företagsägarnas intresse av skydd för den egna anläggningen ansetts naturligt att ålägga företagsägarna att svara för verkskyddets upprätthållande. För denna ståndpunkt talar även andra hänsyn av organisatorisk och praktisk art, såsom att viss verkskyddsmateriel — brandredskap, verktyg och sjukvårds-

materiel — utgöres av även för fredsverksamhet avsedd utrustning. Härtill kommer att civilförsvarsmyndigheterna inte har sådana resurser, att de kan överta administrationen och ledningen av verkskydden.

Med hänsyn till dessa överväganden ansåg utskottet skäl icke föreligga för ändring av gällande princip och hemställde därför, att motionerna icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Utskottet

Enligt 47 § civilförsvarslagen är ägare av anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd skall vara organiserat, skyldig att planlägga verkskyddet, att anskaffa, förvara och underhålla för verkskyddet nödvändig materiel, att bestrida kostnaderna för utbildning av verkskyddspersonalen och att i övrigt vidtaga de särskilda anordningar och åtgärder som erfordras. Enligt gällande bestämmelser skall i princip verkskydd vara organiserat vid anläggningar med minst 100 anställda på de orter där skyldighet att anordna enskilda skyddsrum föreligger. Även på andra orter kan, efter länsstyrelsens förordnande, föreligga skyldighet att anordna verkskydd.

I förevarande motioner har hemställts om utredning av frågan om verkskyddets finansiering i syfte att överflytta en del av kostnaderna för verkskyddet från företagarna till staten.

Även i fjol hade riksdagen att i anledning av motioner ta ställning till frågor om fördelningen mellan staten och företagarna av kostnaderna för verkskyddets finansiering. Andra lagutskottet, som behandlade motionerna, påpekade att det vid flera tillfällen från statsmakterna har uttalats, att de enskilda medborgarnas medverkan i civilförsvaret icke kan undvaras, trots att civilförsvaret i princip är en statlig angelägenhet. Det har därvid, framhöll utskottet, på grund av det nära sambandet mellan verkskyddets syfte och företagarnas intresse av skydd för den egna anläggningen ansetts naturligt att ålägga företagsägarna att svara för verkskyddets upprätthållande. För en sådan ståndpunkt talade enligt utskottets mening även andra hänsyn av organisatorisk och praktisk art, såsom att viss verkskyddsmateriel — brandredskap, verktyg och sjukvårdsmateriel — utgöres av även för fredsverksamhet avsedd utrustning. Slutligen framhöll utskottet, att civilförsvarsmyndigheterna icke hade sådana resurser, att de kunde övertaga administrationen och ledningen av verkskydden. På grund av dessa överväganden hemställde utskottet, att motionerna icke skulle föranleda någon åtgärd, vilken hemställan bifölls av riksdagen.

Vid bedömningen av de motioner som nu är föremål för behandling kan utskottet inte finna annat än att de skäl som i fjol anfördes mot bifall alltjämt äger giltighet. Det torde nämligen inte vara möjligt att särskilja frågorna om verkskyddets finansiering och administration. Ett överförande

på staten av verkskyddskostnader synes nödvändiggöra, att civilförsvarsmyndigheterna med hänsyn till erforderlig kostnadskontroll tar aktiv del i verkskyddets administration. För sådan verksamhet torde civilförsvarsmyndigheterna inte ha erforderliga resurser. Dessa omständigheter, liksom det förhållandet att verkskyddet i stor utsträckning också måste anses vara ett företagarintresse, föranleder utskottet vidhålla sin tidigare redovisade ståndpunkt i frågan. Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motioner, I:295 och II:729, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 februari 1964

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Edström, fru Nilsson, herrar Per Petersson, Erik Filip Petersson och fru Olsson*;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Lundberg, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herr Wiklund, fru Gunne, herrar Fredriksson och Gustavsson i Alvesta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av fru *Olsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 4 med orden »Även i fjol» och slutar med orden »ståndpunkt i frågan» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Även om civilförsvaret i princip får anses vara en statlig angelägenhet synes det ofrånkomligt att bl. a. företagen lämnar sin medverkan, inte blott genom personella insatser utan också i ekonomiskt avseende. En del av den för berörda civilförsvarsverksamhet avsedda materielen — brandredskap, verktyg och sjukvårdsmateriel — är nämligen av sådan beskaffenhet att den kan nyttiggöras av företagen även under fredstid. Till den del verkskyddsmaterielen kan och får användas för fredstida bruk bör företagen helt bära kostnaderna. En betydande del av materielen kan emellertid inte användas på sådant sätt. Som exempel härpå kan nämnas utrustningen för gas-, radiak- och bevakningsgrupper, vilkas uppgifter får anses

vara jämförliga med hemvärnet. Kostnaderna för denna utrustning torde för ett medelstort industriföretag kunna beräknas till cirka 20.000 kronor. Enligt den ovan nämnda principen borde dylika kostnader åvila staten.

Civildörsvarsstyrelsen har beräknat kostnaderna för materiel till verkskyddsorganisationen till cirka 53 miljoner kronor. Någon exakt kostnadsuppgift torde för närvarande inte kunna erhållas. Än mindre torde det vara möjligt att ange hur stor del av materielkostnaderna som rätteligen borde åvila staten. Samma gäller beträffande de löpande kostnaderna, vilka av civilörsvarsstyrelsen beräknats till cirka 6 miljoner kronor vid fullt utbyggd organisation. Utskottet finner det angeläget att dessa förhållanden närmare klarlägges och tillstyrker sålunda yrkandet om utredning.

Utredningen torde böra ha till syfte att klarlägga vilken del av de berörda kostnaderna som bör åvila staten, så att en grund erhålles för en rättmätig fördelning mellan staten och företagen. Av administrativa och organisatoriska skäl torde man böra utgå från att verkskyddsuppgifterna även framgent skall åvila företagen. Härav följer att statens bekostande av en viss andel av kostnaderna bör få formen av ekonomiskt stöd till den av företagen bedrivna verkskyddsverksamheten. Det bör prövas på vilket sätt ett sådant stöd lämpligen bör utgå. Olika alternativ torde härvid få övervägas, t. ex. att staten tillhandahåller eller bekostar viss del av materielen, biträder eller svarar för utbildningsverksamheten eller lämnar schablonmässigt beräknade ekonomiska bidrag. En lösning genom kombination av flera dylika metoder torde också kunna vara tänkbar.

Enligt utskottets bedömning torde inte en lösning efter dylika riktlinjer medföra några avsevärda administrativa eller organisatoriska svårigheter. Däremot torde förutsättningar finnas för ett ytterligare stärkande och befrämjande av samarbetet mellan civilörsvarsmyndigheterna och företagen.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I:295 och II:729, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande verkskyddets finansiering.»